Voorstel voor een beschikking van de Raad tot goedkeuring van het jaarverslag 1990-1991 over de economische toestand in de Gemeenschap en vaststelling van de richtsnoeren voor de in de Gemeenschap in 1991 te volgen economische politiek – Herziene versie

(91/C 190/02)

COM(91) 185 def.

(Door de Commissie ingediend op 24 mei 1991)

DE RAAD VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap,

Gelet op Beschikking 90/141/EEG van de Raad van 12 maart 1990 inzake de totstandbrenging van een geleidelijke convergentie van het economisch beleid en de economische resultaten gedurende de eerste fase van de Economische en Monetaire Unie (1), inzonderheid op artikel 4,

Gezien het voorstel van de Commissie,

Gezien het advies van het Europese Parlement,

Gezien het advies van het Economisch en Sociaal Comité,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING VASTGESTELD:

Artikel 1

Het aan deze beschikking gehechte jaarverslag 1990-1991 over de ecomische toestand in de Gemeenschap wordt goedgekeurd en de door de Gemeenschap in 1991 te volgen richtsnoeren voor de economische politiek die in dit verslag zijn opgenomen, worden vastgesteld.

Artikel 2

Deze beschikking is gericht tot de Lid-Staten.

---

(1) PB nr. L 78 van 24. 3. 1990, blz. 23.

ECONOMISCH JAARVERSLAG 1990-1991: HERZIENING

Deel I van de in maart opgestelde versie van het Economisch Jaarverslag 1990-1991 waarin de vooruitzichten op korte termijn werden behandeld, wordt vervangen door de eerste twee delen over de economische situatie en de vooruitzichten.

Deel II van het voorgaande verslag betreffende het economische beleid in de eerste fase van de Economische en Monetaire Unie (EMU) blijft geldig. De voornaamste aanbevelingen evenals eventuele aanpassingen worden behandeld in deel III van dit verslag.

INHOUD

Bladzijde

Inleiding 21

I. DE ECONOMISCHE TOESTAND IN 1990 EN HET BEGIN VAN 1991 21

A. Groeivertraging in de Gemeenschap 21

1. De verslechtering van de internationale context 22

1.1. De Verenigde Staten 22

1.2. Midden- en Oost-Europa 23

1.3. De fluctuaties van de US-dollar 23

2. Een conjuncturele aanpassing in de Gemeenschap 24

3. De Golfcrisis en de vermindering van het vertrouwen 26

B. Recessie in het Verenigd Koninkrijk 26

C. De Duitse eenwording 27

D. Inflatie en werkgelegenheid 28

II. DE VOORUITZICHTEN VOOR 1991 EN 1992 29

A. De risicofactoren 29

B. Opgaven voor het beleid 30

1. Winstgevendheid, groei en werkgelegenheid 30

2. Inflatie 31

3. Begrotingsconvergentie 32

4. Ontoereikendheid van de besparingen 33

III. BELEIDSCONCLUSIES 34

A. Handhaving van stabiliteit en een groeiklimaat 34

B. De ontwikkeling van het potentieel van de Gemeenschap 34

1. Voltooiing van de interne markt 35

2. De economische en sociale samenhang verbeteren 35

3. Structurele aanpassing 36

4. De uitdagingen op het gebied van milieubeleid 37

C. Beleid tot versterking van de convergentie 37

1. Convergentie van prijzen en kosten 37

2. Convergentie van het begrotingsbeleid 39

3. Convergentie van de lopende rekeningen 42

DE EUROPESE GEMEENSCHAP IN DE JAREN NEGENTIG: OP WEG NAAR DE ECONOMISCHE EN MONETAIRE UNIE

INLEIDING

De economische vooruitzichten voor de Gemeenschap zijn dit jaar veel minder gunstig dan zich in het najaar van 1990 liet aanzien. Verwacht wordt dat de produktie in de Gemeenschap in 1991 zal toenemen met 1 1/2 %, de helft van het in 1990 bereikte percentage. Dientengevolge zal de groei van de werkgelegenheid waarschijnlijk aanzienlijk afnemen tot minder dan 1/4 %. Die beperkte aangroei in de werkgelegenheid wordt evenwel meer dan teniet gedaan door de verwachte aangroei van de werkende bevolking, waardoor het werkloosheidspercentage zal toenemen tot 8,7 % in 1991. Ondanks de vertraagde groei van de bedrijvigheid zal de inflatie vermoedelijk min of meer gelijk blijven op een relatief hoog niveau (5 %).

De verslechtering van de economische ontwikkeling in de Gemeenschap die voor 1991 wordt verwacht kan slechts gedeeltelijk worden verklaard met de gebeurtenissen in het gebied van de Golf. De stijging van de olieprijzen in de tweede helft van 1990 en de verzwakking van het vertrouwen bij bedrijfsleven en consumenten dat daarvan het gevolg was, zijn zeker direkte gevolgen van de Golfcrisis. Enkele landen van de Gemeenschap ondervonden evenwel reeds ruim vóór augustus 1990 moeilijkheden. De buitenlandse vraag nam langzamer toe, wat negatieve effecten had op de groei van de investeringen, en door de noodzakelijke correctie van macro-economische evenwichtigheden werd in een aantal landen de binnenlandse vraag afgeremd.

Ondanks de huidige vertraging van de groei van de bedrijvigheid in de wereldeconomie zijn de vooruitzichten voor een hervatting van een krachtigere groei goed. De Golfcrisis lijkt thans een geringer en waarschijnlijk meer voorbijgaand effect te hebben gehad op vertrouwen, inflatie en groei dan aanvankelijk werd gevreesd. Ook zijn er reeds tekenen die er op wijzen dat de betrekkelijk sterke conjuncturele achteruitgang in een aantal industrielanden — met inbegrip van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk — een dieptepunt heeft bereikt.

De fundamenteel gezonde onderliggende groeivoorwaarden in de Gemeenschap zullen zich derhalve meer kunnen doen gelden. Deze voorwaarden omvatten het herstel van de winstgevendheid in de jaren tachtig; een zekere vooruitgang bij de vermindering van onhoudbaar grote begrotingstekorten; de uitvoering in het afgelopen decennium van structuele hervormingen die gericht zijn op een beter functioneren van de markten; de totstandbrenging van een meer aanvaardbaar patroon van de saldi op de lopende rekeningen en — vooral ook — de vooruitzichten voor de Europese integratie.

Deze factoren hebben bijgedragen tot de relatief goede resultaten in de periode 1983-1990. Om, met het oog op de laatste fase van de EMU, de grondslag voor een stevige niet-inflatoire groei in de komende periode verder te verbeteren moeten de voor het economische beleid verantwoordelijke autoriteiten trachten de reeds verwezenlijkte vooruitgang te consolideren en te vergroten door voortzetting van de strategie die in de jaren tachtig aan de basis lag van de betere prestaties.

Met dit beleid zal de recente vertraging van de economische ontwikkeling in de Gemeenschap naar verwachting in de loop van het jaar gevolgd worden door een wederopleving. In 1992 zal de situatie in het algemeen waarschijnlijk verbeteren en zal de groei van de produktie kunnen uitkomen op 2,25 %. Als gevolg van vertragingseffecten zal de groei van de werkgelegenheid echter op het niveau van 1991 (0,2 %) blijven, wat zal leiden tot een verdere kleine toeneming van de werkloosheid tot 9,2 %.

Een klimaat van stabiliteit is een essentiële voorwaarde voor de ontwikkeling van het potentieel van de Gemeenschap. Het monetaire beleid en het begrotingsbeleid moeten derhalve afgestemd blijven op een voorzichtige koers. Het monetaire beleid moet in grotere mate gesteund worden door het begrotingsbeleid. Het feit dat de begrotingsconsolidatie geen voortgang vindt is uit dit oogpunt zorgwekkend, in het bijzonder gezien het feit dat in fase 1 van de Economische en Monetaire Unie de vereisten ten aanzien van de convergentie met betrekking tot prijzen en kosten, begrotingstekorten en lopende rekeningen verscherpt worden. Door een aantal Lid-Staten dienen nog omvangrijke aanpassingen te worden uitgevoerd. Een snelle toepassing van de beleidsaanbevelingen is derhalve essentieel voor een succesvolle voorbereiding van de overgang op de volledige Economische en Monetaire Unie.

I. DE ECONOMISCHE TOESTAND IN 1990 EN HET BEGIN VAN 1991

A. Groeivertraging in de Gemeenschap

In het afgelopen jaar moest de wereldeconomie zich aan een aantal gebeurtenissen aanpassen: de ontmanteling van de centraal geleide economieën van Oost-Europa, de Duitse eenwording, groeiende onzekerheden in de Sowjetunie en ten slotte de Golfcrisis. De Gemeenschap heeft deze moeilijke internationale situatie betrekkelijk goed doorstaan, niet in het minst wegens de krachtige stimulansen die op korte termijn uitgaan van het Duitse-eenwordingsproces en op een meer permanente wijze van de geleidelijke uitvoering van het programma voor de interne markt. Al met al kon echter een verdere vermindering van de groei van het reële BBP in de Gemeenschap niet worden voorkomen: de reële groei zal waarschijnlijk afnemen tot slechts 1 1/2 % in 1991, ongeveer de helft van het in 1990 bereikte percentage en ongeveer 2 procentpunten minder dan in 1989 (tabel 1).

TABEL 1

De economie van de Gemeenschap op de drempel van het nieuwe decennium

(jaarlijkse procentuele mutaties)

	1984-1987	1988	1989	1990	1991 (1)	1992 (1)
Reëel BBP	+2,6	+4,0	+3,3	+2,7	+1,4	+2,3
Werkgelegenheid	+0,6	+1,6	+1,6	+1,6	+0,2	+0,2
Inflatie (2)	+5,1	+3,7	+4,9	+5,0	+5,0	+4,6
Investeringen	+3,3	+9,0	+6,7	+4,3	+0,8	+3,7
waarvan uitrusting	+6,1	+10,4	+8,4	+4,7	+0,2	+4,4
Reële loonkosten per eenheid	−1,1	−1,1	−0,7	+0,6	+0,3	−0,7

(1) Ramingen.
(2) Prijsindexcijfer van de particuliere consumptie.

Tot deze ontwikkeling hebben een aantal factoren bijgedragen, zoals:

— de verslechtering van de internationale context;

— een conjuncturele aanpassing in de Gemeenschap;

— de Golfcrisis en de daarmee gepaard gaande verzwakking van het vertrouwen van ondernemers en consumenten.

1. *De verslechtering van de internationale context*

Van het begin van 1990 tot het eerste kwartaal van 1991 is de externe context voortdurend verslechterd: de ontwikkeling van de economische bedrijvigheid werd sterk vertraagd in de Verenigde Staten, Canada en Australië en de herstructurering in Midden- en Oost-Europa leidde aldaar tot een daling van de bedrijvigheid. Ten slotte werden door de Golfcrisis de zwakke ontwikkelingen in de meeste landen en in het bijzonder in het Midden-Oosten en Latijns-Amerika verergerd. De reële BBP-groei buiten de Gemeenschap nam af van 3,2 % in 1989 tot 1,7 % in 1990 en zal waarschijnlijk in 1991 verder afnemen (minder dan 1 %). Dientengevolge nam de uitvoer uit de Gemeenschap naar derde landen slechts toe met ongeveer 4 % in 1990 en naar verwachting $2^{3}/_{4}$ % in 1991, minder dan de helft van de groei in 1989 (7,4 %).

1.1. De Verenigde Staten

De lang verwachte, grotendeels conjuncturele, vertraging in de Verenigde Staten begon midden 1989 en werd scherper in de loop van 1990. De achteruitgang was vooral sterk in consumptieve bestedingen, woningbouw en bedrijfsinvesteringen. De onvermijdelijke verkrapping van het monetaire beleid in 1989, in combinatie met een stijging van de schulden van de particuliere sector, die in 1990 gevolgd werd door kredietrestricties als gevolg van strengere normen voor financiële instellingen, hebben de binnenlandse vraag afgeremd. De vraag werd verder verminderd door de olieprijsstijging in de tweede helft van 1990. Dientengevolge ging de groei van het BBP achteruit van 4,6 % in 1988 tot 1,0 % in 1990 en ook in 1991 zal de groei zeer zwak zijn, ook al treedt later in het jaar een herstel in (tabel 2).

TABEL 2

Verenigde Staten, economische kerngegevens

(in procent van het BBP)

	1984-1988	1989	1990	1991 (1)	1992 (1)
Reëel BNP	+4,4	+2,8	+1,0	+0,1	+1,6
Binnenlandse vraag	+4,6	+2,2	+0,5	−0,5	+1,4
Investeringen	+6,5	+2,7	−0,1	−3,1	+5,7
Consumptieprijzen	+3,5	+4,5	+5,0	+4,5	+4,9
Begrotingssaldo (2)	−3,9	−1,7	−2,4	−1,8	−2,4
Lopende rekening	−2,9	−1,9	−1,8	−0,3	−0,9

(1) Ramingen.
(2) Globale overheid.

1.2. Midden- en Oost-Europa

Ten einde hun landen te integreren in de wereldeconomie hebben de nieuwe democratisch gekozen regeringen in Midden- en Oost-Europa omvangrijke hervormingsprogramma's in uitvoering genomen. De ingrijpende aard daarvan en het feit dat de belangrijkste maatregelen in het begin worden genomen hebben de aanvang van het hervormingsproces tot een kritieke fase gemaakt. Terwijl geleidelijk essentiële op de markt gerichte maatregelen worden uitgevoerd passen de deelnemers aan het economische leven hun gedrag slechts langzaam aan de nieuwe omstandigheden aan en gaat het produktieniveau sterk achteruit, daar de veroudering van een belangrijk deel van de kapitaalvoorraad door de confrontatie met de wereldmarktprijzen duidelijk tot uiting komt. Onder deze omstandigheden is het onvermijdelijk dat de produktie in de aanvangsfase achteruitgaat.

Bovendien moet de noodzakelijke herstructurering plaatsvinden in een vrij ongunstige context: veel landen hebben te kampen met grote interne en externe onevenwichtigheden die in de loop der jaren steeds verder zijn toegenomen, terwijl tevens het stelsel van onderlinge handel in het kader van de Comecon is ingestort, wat voor de Midden- en Oosteuropese landen ernstige verliezen in de buitenlandse handel met zich brengt. Deze moeilijkheden werden verergerd door de olieprijsstijging en de vertraagde vraaggroei in de westerse wereld.

1.3. De fluctuaties van de US-dollar

De uitvoer van de Gemeenschap naar de rest van de wereld in 1990 had niet alleen te lijden van het vraagverlies als gevolg van de recessie in de Verenigde Staten van Amerika, maar ook van een verlies aan concurrentievermogen door de appreciatie van de Europese valuta's ten opzichte van de dollar. Eind februari 1991 was de waarde van de ecu in dollars ongeveer 20 % hoger dan het gemiddelde voor 1989. Sedertdien werd de daling van de dollarkoers grotendeels gecompenseerd. Over de betrokken periode vertoonde de yen nog grotere schommelingen: in augustus 1990 was zijn ecu-waarde 28 % lager dan het gemiddelde voor het jaar 1989. Sedertdien heeft de yen ongeveer 10 procentpunten van deze daling opnieuw ingelopen. Het verlies aan concurrentievermogen was een van de factoren voor de minder sterke toeneming van de uitvoer en derhalve van de investeringen in de Gemeenschap sedert 1989. Het blijkt dat ondanks haar interne groei de Gemeenschap niet kon voorkomen dat een aanzienlijk verlies van concurrentievermogen leidde tot een achteruitgang van de exportgroei die weer een negatieve invloed had op de investeringen.

De groei van de uitvoer uit de Gemeenschap (EUR-10 zonder Duitsland en het Verenigd Koninkrijk) verminderde aldus van 7,3 % in 1989 tot 5,4 % in 1990, en zal naar verwachting verder afnemen tot 4,2 % in 1991. De verzwakking was bijzonder duidelijk in het geval van Italië, Frankrijk, België en Luxemburg. De groei van de uitvoer naar markten buiten de Gemeenschap nam nog sterker af en werd slechts ten dele gecompenseerd door de toeneming van de uitvoer naar Duitsland.

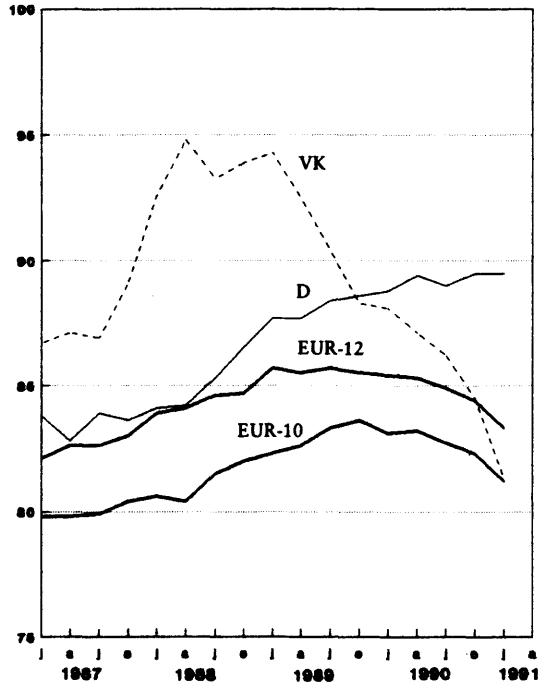
Ondanks deze belangrijke wisselkoersschommelingen en de liberalisatie van het kapitaalverkeer was het EMS niet onderhevig aan belangrijke spanningen, alhoewel de posities van de diverse valuta in de band over deze periode wisselden en rentevoetverschillen geleidelijk verminderd werden.

2. *Een conjuncturele aanpassing in de Gemeenschap*

Tot op zekere hoogte was de vraagvertraging tevens een conjunctureel verschijnsel, na het krachtige herstel in de tweede helft van de jaren tachtig. In het bijzonder de investeringen vertoonden in de periode 1987-1990 een krachtige expansie, met een jaargemiddelde van meer dan 7 %. Een aanpassing naar beneden was dan ook onvermijdelijk op het ogenblik dat de externe vraag verzwakte, de capaciteitsreserve toenam (grafiek 1) en het monetaire beleid strakker werd.

Grafiek 1

Bezettingsgraad verwerkende industrie (in procenten)

Ook al heeft de conjunctuurdaling in de Gemeenschap haar groeipotentieel niet fundamenteel aangetast, de vooruitzichten voor de winstgevendheid van investeringen zijn niettemin verslechterd sedert 1990: aan de voortdurende daling van de reële arbeidskosten per eenheid sedert 1981 (de beste benadering van winstgevendheid) is een eind gekomen. De winstgevendheid is in 1989 niet verder verbeterd. De verslechtering was bijzonder uitgesproken in het Verenigd Koninkrijk van 1989 op 1991 en zal waarschijnlijk in 1991 in Duitsland aanzienlijk zijn. Maar ook in Italië, Ierland, Nederland, België en Luxemburg is de verbetering van de winsten die in de voorgaande jaren plaatsvond tot staan gekomen of in het tegendeel verkeerd. De stijging van de arbeidskosten houdt voornamelijk verband met de sterke nominale verhogingen van de lonen per hoofd, ten belope van meer dan 7 % per jaar in 1990 en 1991 gemiddeld in de Gemeenschap (tabel 3).

TABEL 3

Nominale lonen, reële lonen en reële arbeidskosten per eenheid

(procentuele verandering)

	1986-1988	1989	1990	1991 (1)	1992 (1)
	Nominale beloning per werknemer				
EUR-10 (2)	+6,2	+6,6	+ 7,7	+6,9	+6,3
Duitsland	+3,3	+2,8	+ 4,1	+6,4	+5,5
Verenigd Koninkrijk	+7,9	+8,9	+10,9	+8,5	+6,8
EUR-12	+6,0	+6,2	+ 7,5	+7,1	+6,2

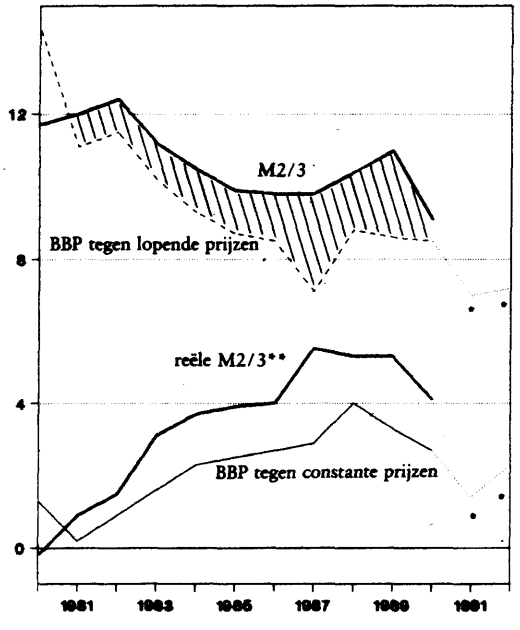
	1986-1988	1989	1990	1991 (1)	1992 (1)
	Reële beloning per werknemer				
EUR-10 (2)	+1,9	+1,2	+2,4	+1,6	+1,5
Duitsland	+2,5	−0,2	+1,5	+2,8	+1,2
Verenigd Koninkrijk	+3,2	+2,8	+3,4	+1,9	+1,6
EUR-12	+2,2	+1,2	+2,4	+1,9	+1,5
	Reële arbeidskosten per eenheid				
EUR-10 (2)	−1,2	−1,3	+0,5	−0,2	−0,5
Duitsland	−0,7	−1,6	−1,2	+1,0	+0,1
Verenigd Koninkrijk	+0	+2,6	+3,0	+1,3	−2,3
EUR-12	−0,9	−0,7	+0,6	+0,3	−0,7

(1) Ramingen.
(2) EUR-10 = EUR-12 zonder Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.

Het in de afgelopen jaren gevoerde beleid heeft tot op zekere hoogte tot deze ontwikkeling bijdragen. De liquiditeitsratio (M2/3 ten opzichte van het nominale BBP) is voor de Gemeenschap in 1987 en opnieuw in 1989 betrekkelijk sterk gestegen, ofschoon dit ook voor een deel een gevolg was van financiële innovatie en andere structurele aanpassingen op de geld- en kapitaalmarkten (grafiek 2). Het is derhalve zeer de vraag of, ondanks een stijgende korte rente, het monetaire beleid voldoende consistent was met de potentiële groei in de periode tot 1989, daar het immers mogelijk werd gemaakt dat een liquiditeitsoverschot ontstond, waardoor de gronslag werd gelegd voor hoge looneisen. In 1990 is de liquiditeitsratio veel minder sterk toegenomen, als gevolg van de verkrapping van het monetaire beleid met het doel te voorkomen dat de olieprijsstijging zou leiden tot een loon/prijs-spiraal.

Grafiek 2

Groei van de liquiditeitenmassa (M2/3) en van het BBP, EUR-12 (jaarlijkse procentuele veranderingen)

* Raming.
** Gedefleerd met de deflator van de BBP-prijzen.
\\\ Verandering in liquiditeitsratio.

3. *De Golfcrisis en de vermindering van het vertrouwen*

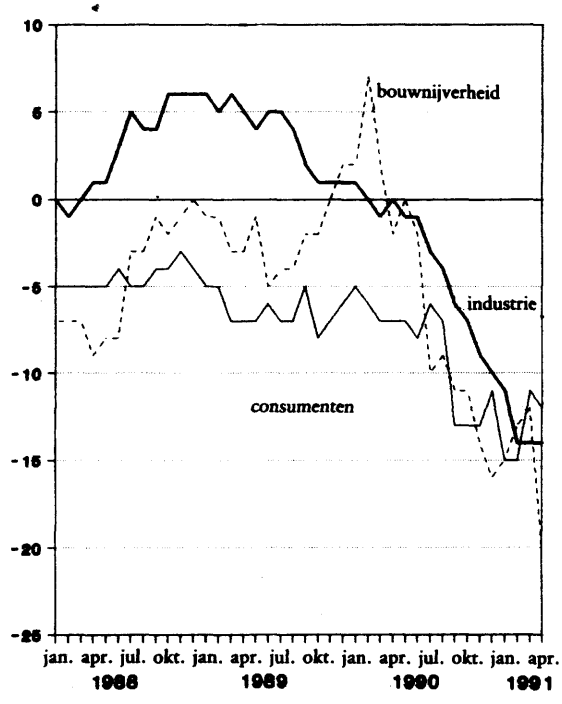
Naast bovengenoemde factoren heeft de kortstondige stijging van de olieprijzen als gevolg van de Golfcrisis geleid tot een verslechtering van de ruilvoet voor de Gemeenschap en een achteruitgang van het reële beschikbare inkomen wat een nadelige invloed had op de consumptie en de investeringen. Indien de olieprijzen hoog gebleven waren dan kon dit geleid hebben tot uiteenlopende ontwikkelingen bij de Lid-Staten. Inderdaad, terwijl de totale energie-intensiteit in negen landen sedert 1973 in vergelijkbare mate is afgenomen, nam zij toe in Spanje en in het bijzonder in Griekenland en Portugal wegens de overgang in deze landen op een produktiestructuur met een groter industrieaandeel.

De latere daling van de olieprijzen tot een niveau van vóór het conflict, heeft de ongunstige directe inkomsten- en prijseffecten van de hogere olieprijs grotendeels te niet gedaan. De olieprijs bedroeg midden april ongeveer 19 US-dollar per vat (spot marktprijs voor Brent olie) tegen ongeveer 32 US-dollar per vat in het vierde kwartaal van 1990.

De Golfcrisis heeft echter in de tweede helft van 1990 en het eerste deel van 1991 de onzekerheid sterk doen toenemen. Het vertrouwen van de consumenten, de industrie en de bouwnijverheid ging sterk achteruit (grafiek 3), met nadelige gevolgen voor de consumptie en de investeringen. Hoewel de voornaamste factor die leidde tot de sterke verslechtering van het bedrijfsklimaat, het Golfconflict, is verdwenen, zijn er nog weinig tekenen die wijzen op een herstel van een gunstiger gevoelen: volgens de eerste enquête bij het bedrijfsleven na het einde van het conflict lijkt alleen bij de consumenten en in de bouwnijverheid het vertrouwen weer enigszins te zijn toegenomen; in de industrie daarentegen is weliswaar geen verdere verslechtering opgetreden, maar er is nog geen duidelijk teken van een opleving. De terugkeer van het vertrouwen in de industrie is niettemin essentieel voor een verbetering van de investeringstendens.

Grafiek 3

Vertrouwensindicatoren, EUR-12 (enquêtes bij het bedrijfsleven)

B. Recessie in het Verenigd Koninkrijk

Op het hoogtepunt in 1988 was het tempo waarin de binnenlandse vraag in het Verenigd Koninkrijk toenam ongeveer 8 %, aanzienlijk meer dan de groei van de capaciteit. Door deze sterke expansie werd een inflatoire druk teweeggebracht die in het begin geaccomodeerd werd door een ruim monetair beleid, wat tot uiting kwam in prijzen, lonen en lopende rekening. Het monetaire beleid werd

vervolgens afgestemd op een steeds meer restrictieve koers, met een geleidelijke verhoging van de korte rente eind 1988 en in 1989. De monetaire restricties leverden evenwel niet snel het beoogde resultaat op. De inflatie bleef aanhouden, wat weer van invloed was op de loonovereenkomsten. Het uiterst restrictieve monetaire beleid had sinds de tweede helft van 1990 een sterke daling van de bedrijvigheid tot gevolg. De groei van het BBP nam af tot 0,6 % in 1990 en voor 1991 wordt een duidelijke daling van de produktie met ongeveer 2 % verwacht, voornamelijk als gevolg van de scherpe val van de investeringen ($-10^1/_2$ % in 1991) en een achteruitgang van de particuliere consumptie ($-1^3/_4$ % in 1991). Ondanks deze verminderde bedrijvigheid volgde de loonontwikkeling een sterk opgaande lijn met stijgingen van 10,5 % in 1990 en naar verwachting nog 8,5 % in 1991. In 1992 zal naar verwacht de produktie weer toenemen.

Het tekort op de lopende rekening bereikte in 1989 met 4,8 % van het BBP een topniveau, waarna een duidelijke verbetering volgde tot een tekort van 2,3 % in 1990 en naar raming ongeveer 1 % in 1991, daar de invoerontwikkeling zwakker wordt in verband met de dalende binnenlandse vraag.

C. De Duitse eenwording

In tegenstelling tot de rest van de Gemeenschap onderging de economische bedrijvigheid in Duitsland een verdere versnelling als gevolg van de belastinghervorming, de eenwording en de daarmede verband houdende expansieve impuls van het begrotingsbeleid. De groei van het reële BBP nam toe van 3,3 % in 1989 tot 4,7 % in 1990 (voor cijfers betreffende Duitsland zie kader). In het bijzonder de particuliere consumptie werd gestimuleerd, terwijl ook de investeringen een krachtige expansie vertoonden.

STATISTISCHE PROBLEMEN MET DUITSLAND

Alle gegevens over Duitsland in dit Economisch Jaarverslag hebben betrekking op West-Duitsland. Ten gevolge van belangrijke statistische problemen is het nog niet mogelijk betrouwbare gegevens te verschaffen over geheel Duitsland. Natuurlijk weerspiegelen de gegevens van het begrotingstekort en van de lopende rekening van de betalingsbalans de transferten van West-Duitsland naar Oost-Duitsland.

Het hoge niveau van bedrijvigheid had een krachtige toeneming van de werkgelegenheid in 1990 en 1991 tot gevolg, wat leidde tot een scherpe daling van de werkloosheid van 6,1 % in 1988 tot 4,5 % in 1991 (geharmoniseerde definitie van het Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen). De spanningen op de arbeidsmarkt resulteerden evenwel ook in hogere looneisen waardoor een eind kwam aan de aanhoudende daling van de reële arbeidskosten per eenheid produkt. De expansie van de binnenlandse vraag en van de leveringen naar het oostelijke deel van Duitsland kon niet opgevangen worden door het binnenlandse aanbod zodat de invoer sterk toenam.

De abrupte integratie van de centraal geleide economie van de Duitse Democratische Republiek in een marktstelsel als gevolg van de eenwording impliceerde een snelle en ingrijpende aanpassing van de Oostduitse economie die hoge kosten met zich brengt om de overgangsperiode te overbruggen. Door de kosten van de eenwording neemt het begrotingstekort toe van een klein overschot in 1989 tot een tekort van ongeveer 2,2 % van het BBP in 1990 en van ongeveer 4,7 % in 1991, zulks ondanks aanzienlijke belastingverhogingen.

De massale overdrachten naar Oost-Duitsland deden ook het saldo op de lopende rekening omslaan van een belangrijk overschot tot naar verwachting een klein tekort in 1991.

De ontwikkelingen in het westen contrasteren sterk met die in Oost-Duitsland, dat een dramatisch aanpassingsproces doormaakt: tegen het einde van 1991 wordt een daling met 50 % van de industriële produktie en een werkloosheid van ongeveer 35 % van de beroepsbevolking (met inbegrip van deeltijdse arbeid) verwacht. Algemeen wordt aangenomen dat zowel in 1990 als in 1991 de produktie met getallen van twee cijfers zal dalen doordat nieuwe investeringen en de creatie van nieuwe arbeidsplaatsen nog niet voldoende zijn om het verlies aan produktie en tewerkstelling in de oude industrieën te compenseren. Een licht herstel wordt verwacht in 1992 met behulp van de groei van de investeringen in zowel uitrusting als gebouwen.

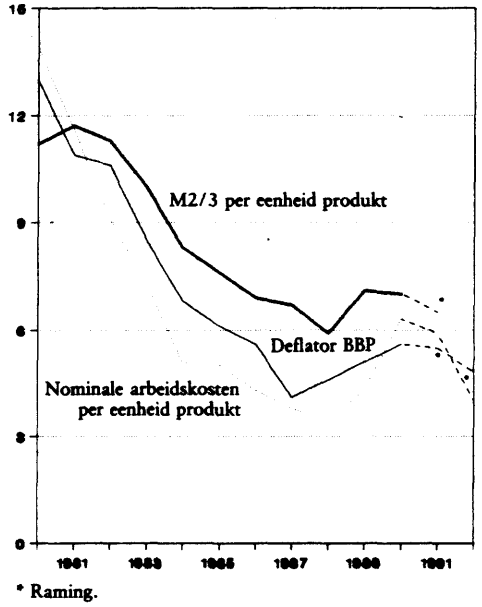
D. **Inflatie en werkgelegenheid**

De inflatie is sedert het begin van de Golfcrisis betrekkelijk goed in bedwang gehouden. Ofschoon de consumptieprijzen door de hogere olieprijzen in de periode augustus-oktober 1990 sterkere stijgingspercentages te zien gaven, zijn er weinig tekenen die erop wijzen dat deze geïntegreerd zijn in het lopende loon- en inflatieproces. Tot dusverre lijkt het monetaire beleid erin geslaagd te zijn het ontstaan van een loon/prijs-spiraal te voorkomen. De consumptieprijsinflatie neemt zelfs af; de gemiddelde stijging van de consumptieprijzen in de Gemeenschap, die in oktober 1990 met 6,3 % een hoogtepunt bereikte, was in maart 1991 verminderd tot 5,3 %.

Toch is het verwachte gemiddelde inflatiepercentage voor de Gemeenschap in 1991 met 5 % zorgwekkend hoog voor een periode van langzame groei. Bij lagere olieprijzen zou dit niveau kunnen wijzen op een onderliggende kostendruk (grafiek 4). Uit het oogpunt van de EMU is tevens zorgwekkend dat de prijsontwikkelingen in de Gemeenschap in de periode 1988-1990 divergeerden (grafiek 5).

Grafiek 4

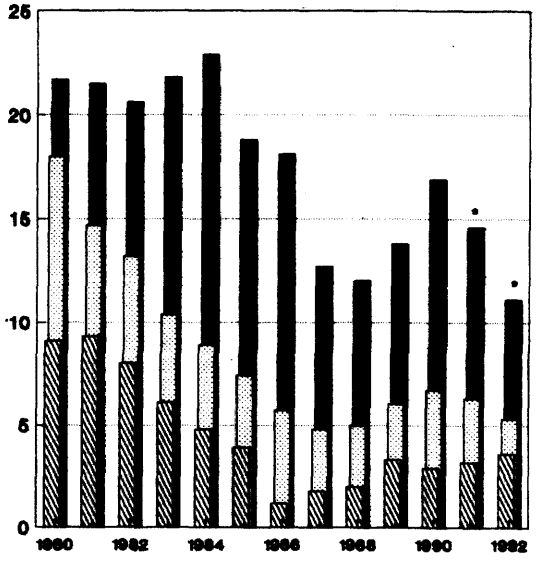
Prijzen, kosten en groei van de liquiditeitenmassa, EUR-12 (in procenten)

* Raming.

Grafiek 5

Inflatieconvergentie — Deflator consumptieprijzen (jaarlijkse veranderingen in procenten)

* Raming.

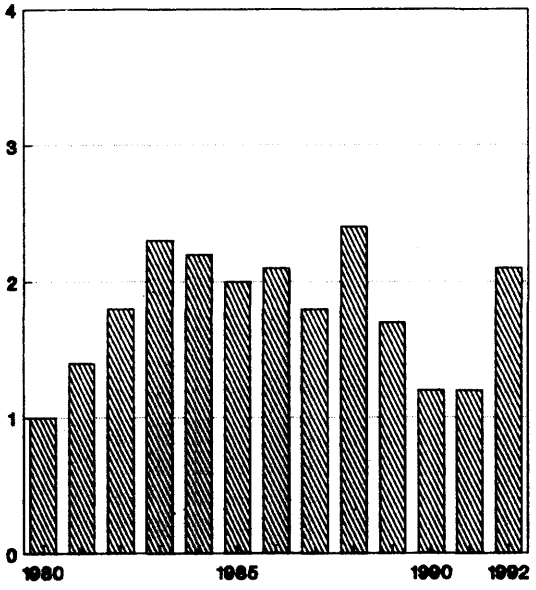
EUR-7 EUR-3 EUR-2

EUR-7: B,DK,D,F,IRL,L,NL. EUR-3: ES,I,VK. EUR-2: GR,P.

De groei van de werkgelegenheid reageerde met vertraging op het lagere tempo van bedrijvigheid dat voortvloeide uit een conjuncturele vermindering van de produktiviteitsstijging (grafiek 6). De werkgelegenheid bleef in 1990 toenemen in hetzelfde tempo als in 1989 (1,6 %). De groei was zeer sterk in Duitsland, wat ten dele een grotere beschikbaarheid van geschoolde arbeid uit Oost-Duitsland en Oost-Europa weerspiegelde. Maar ook in de andere landen van de Gemeenschap, met uitzondering van Griekenland, het Verenigd Koninkrijk en Denemarken was de groei van de werkgelegenheid krachtig. In 1991 zal de werkgelegenheid in de Gemeenschap naar verwachting met niet meer dan 0,2 % toenemen. Deze kleine stijging zal echter grotendeels gecompenseerd worden door de verwachte toeneming van de beroepsbevolking. De aanhoudende daling van het werkloosheidspercentage sedert 1986 zal waarschijnlijk omslaan in een stijging van 8,2 % in 1990 tot 8,7 % in 1991.

Grafiek 6

Produktiviteitscyclus

Verschil tussen de groei van het BBP en van de werkgelegenheid.

II. DE VOORUITZICHTEN VOOR 1991 EN 1992

Aan het eind van het eerste kwartaal van 1991 zijn de voornaamste factoren die ten grondslag liggen aan de huidige neergaande fase ofwel verdwenen ofwel in het tegendeel verkeerd: de Golfcrisis is opgelost, de olieprijzen zijn weer op niveaus van vóór het conflict, de economische bedrijvigheid in de Verenigde Staten zal naar verwachting in de tweede helft van het jaar weer opleven en de dollarkoers stijgt weer, terwijl het vertrouwen geleidelijk wordt hersteld.

De fundamenteel gezonde onderliggende groeivoorwaarden in de Gemeenschap zullen zich derhalve weer kunnen doen gelden. De reële groei zal in de loop van het jaar niet verder verminderen en in de tweede helft van het jaar weer geleidelijk toenemen: de groei van het reële BBP zal naar verwachting toenemen van $1^1/_4$ % in 1991 tot $2^1/_4$ % in 1992, zulks voornamelijk onder invloed van een wederopleving van de consumptieve bestedingen en de investeringen.

A. De risicofactoren

Deze betrekkelijk gunstige verwachtingen worden in hoge mate bepaald door een herstel van het vertrouwen bij consumenten en ondernemers. Als de vermindering van het vertrouwen niet snel weer wordt goedgemaakt zou dit de economische ontwikkeling van de Gemeenschap kunnen schaden. Bij een hersteld optimisme van de consumenten en voornamelijk onaangetaste of zelfs enigzins stijgende reële inkomens moet de consumptieve vraag geleidelijk weer opleven.

Het verwachte herstel van de investeringen in 1992 wordt ten dele bepaald door de veronderstelling dat de verslechtering van de loonsituatie slechts tijdelijk was en dat de reële loonstijgingen per hoofd weer zullen dalen van $2^1/_4$% gemiddeld in de periode 1986-1991 tot $1^1/_2$% in 1992. Als deze ontwikkeling zou uitblijven zou voor het derde achtereenvolgende jaar voor de Gemeenschap als geheel de winstgevendheid niet verbeteren, hetgeen de vooruitzichten voor de investeringen zou doen verslechteren. Een verdere verzwakking van de economische bedrijvigheid, gecombineerd met een aanhoudende daling van de winsten, zou de situatie verder achteruit kunnen doen gaan.

Een andere risicofactor is de instabiliteit van de US-dollar. De dollar heeft de afgelopen jaren sterke fluctuaties te zien gegeven. Ofschoon een verdere daling thans minder waarschijnlijk lijkt kan deze toch niet worden uitgesloten in geval het verwachte herstel in de Verenigde Staten in 1991 niet optreedt. Maar ook een krachtige stijging van de waarde van de dollar zou niet zonder schadelijke gevolgen voor de Gemeenschap zijn: dit zou weliswaar het concurrentievermogen doen verbeteren maar zou tevens de inflatoire impulsen aanmerkelijk versterken via hogere invoerprijzen voor de Gemeenschap.

B. Opgaven voor het beleid

De nog voortgaande afkoeling maakt geen belangrijke beleidsveranderingen nodig. Tegen de achtergrond van de aanhoudend positieve fundamentele groeifactoren komen geleidelijk krachten tot ontwikkeling die moeten leiden tot een spoedig herstel van de bedrijvigheid: de toeneming van de gezinsinkomens, de dalende tendens van de lange rente, het lage voorraadpeil in 1991 zijn alle factoren die een spoedige versnelling van de groei doen verwachten. Niettemin zijn er minder bevredigende ontwikkelingen op enkele gebieden waar verdere vorderingen wenselijk zijn.

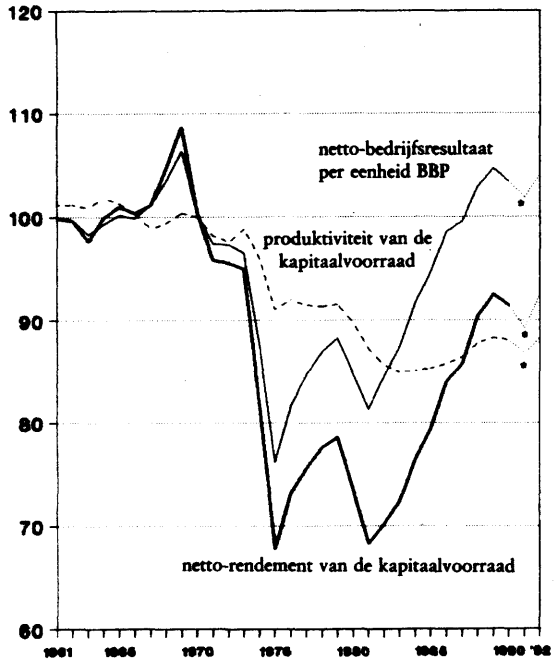
1. *Winstgevendheid, groei en werkgelegenheid*

De verbetering van de fundamentele groeifactoren in de jaren tachtig kwam niet spontaan tot stand maar was het resultaat van een samenhangend geheel van beleidsmaatregelen dat gericht was op de verbetering van de Europese groeiresultaten en van een relatief gunstige internationale omgeving. Naast blijvend gunstige vraagverwachtingen zullen de loonontwikkelingen een doorslaggevende rol spelen bij het tot stand komen van het economische herstel. De voortzetting van de loonmatiging is essentieel ter versterking van werkgelegenheidscheppende investeringen en is nodig om het nog hoge werkloosheidspercentage terug te dringen.

De recente betrekkelijk ongunstige loonontwikkelingen hebben alsnog geen ernstig effect gehad op de vooruitzichten op middellange termijn voor de winsten in de Gemeenschap. De winstgevendheid is in de jaren tachtig aanzienlijk verbeterd en in dit beeld is door de recente verslechtering fundamenteel geen verandering gekomen. Het netto-rendement van de kapitaalvoorraad was evenwel nog niet teruggekeerd tot het gemiddelde niveau van de periode 1961-1973, omdat thans meer kapitaal wordt aangewend per eenheid produkt (grafiek 7). Een verdere stijging van de investeringsratio zou welkom zijn met het oog op het nog hoge niveau van werkloosheid. Daarvoor zou het nodig zijn dat weer zekere verwachtingen aangaande de verdere verbetering van het niveau van winstgevendheid tot stand komen.

Grafiek 7

Indicatoren van winstgevendheid, EUR-12 (indexcijfers 1961-1973 = 100)

* Raming.

Loonmatiging is een essentiële voorwaarde voor een toeneming van de werkgelegenheidscheppende investeringen. De verhogingen van de reële lonen moeten achterblijven bij de toeneming van de totale factorproduktiviteit ten einde omschakeling op meer kapitaalintensieve vormen van produktie te voorkomen en een verdere verbetering van het werkgelegenheidsgehalte van de groei te verzekeren. Het werkloosheidspercentage is met 8,3 % in 1990 immers nog onaanvaardbaar hoog en zal in 1991 en 1992 opnieuw toenemen. Het moet verder verlaagd worden. De intensifiëring van de loondruk bij zulke hoge niveaus van werkloosheid lijkt te wijzen op tekortkomingen in de werking van de arbeidsmarkt.

Terwijl de vooruitzichten voor 1991 nog geen aanleiding tot bezorgdheid geven, vormen de grote loonsverhogingen die in Duitsland werden toegekend een potentiële bedreiging. Zij dreigen de prijsstabiliteit te ondermijnen in het land dat in het verleden van de EMS-landen de beste resultaten had op het gebied van de prijsontwikkeling en waarvan de valuta derhalve als een anker fungeerde. Als deze verhogingen zouden overslaan op buurlanden zou de situatie bovendien werkelijk verontrustend worden en zou een door de kosten veroorzaakte inflatie kunnen ontstaan. De situatie is vooral ook verontrustend, omdat in deze landen de neiging zou kunnen ontstaan zulke hogere loonsverhogingen makkelijker te aanvaarden, omdat zij het externe concurrentievermogen niet zouden schaden. Zij zouden echter de winstgevendheid aantasten en daardoor de groei, de investeringen en het werkgelegenheidspotentieel van de economie ondermijnen.

Ook in het Verenigd Koninkrijk is de loonsituatie nog niet bevredigend, ofschoon enige verbetering in 1991 en 1992 wordt verwacht. Lidmaatschap van het EMS verleent het raamwerk voor een meer rationele loonvorming.

In Portugal, Griekenland, Italië en Spanje zijn de verwachte loonontwikkelingen weliswaar niet bedreigend voor de winstgevendheid, maar zij leiden niettemin niet tot een betere nominale convergentie. In de overige landen van de Gemeenschap lijkt er minder reden voor bezorgdheid voor zover het verwachte loongedrag zal worden bewaarheid.

2. *Inflatie*

Gematigde loonontwikkelingen zijn niet alleen van belang voor een verbetering van de werkgelegenheid, maar ook voor een betere nominale convergentie in de Gemeenschap. Naast de loonontwikkelingen dient zorgvuldig gelet te worden op de ontwikkeling van de inflatie.

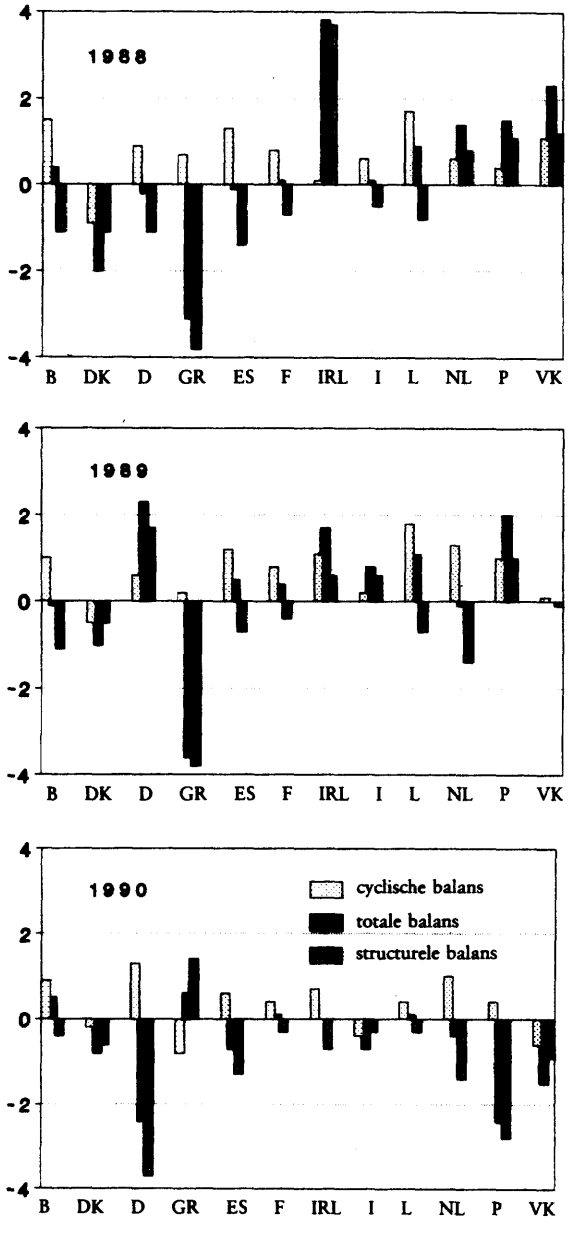
Weliswaar wordt een betere convergentie van de niveaus van consumptieprijzen verwacht, maar dit vindt helaas plaats op een hoger niveau van inflatie, voornamelijk als gevolg van de verslechtering van de prijsontwikkeling in Duitsland. Uit het oogpunt van de vereiste nominale convergentie in de EMU is de situatie niet bevredigend.

3. *Begrotingsconvergentie*

Niet alleen op het gebied van de prijzen is de convergentie niet verbeterd, maar ook met betrekking tot de begrotingen is sedert 1989 geen verdere vooruitgang gemaakt. Het proces van begrotingsconsolidatie dat in de meeste landen rond 1983 begon, is tot stilstand gekomen. In feite lijkt het merendeel van de verbeteringen van de afgelopen jaren toegeschreven te moeten worden aan de gunstige conjunctuursituatie en zelfs kan een structurele verslechtering van de begrotingssaldi zijn opgetreden (grafiek 8). Voor de Gemeenschap als geheel is het financieringstekort naar schatting toegenomen van 3 % van het BBP in 1989 tot 4 % in 1990 en 4 1/2 % in 1991. Het is derhalve duidelijk noodzakelijk in de meeste landen het streven naar begrotingsconsolidatie te versterken.

Grafiek 8

Structurele en cyclische veranderingen in de begrotingssaldi (in procenten van het BBP)

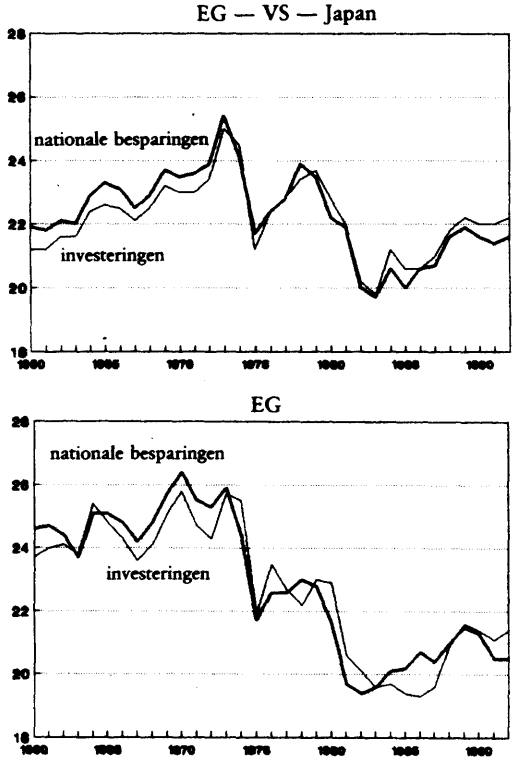

4. *Ontoereikendheid van de besparingen*

De recente begrotingsontwikkelingen in de Gemeenschap zijn niet alleen verontrustend in het licht van de gewenste convergentie naar de EMU, maar tevens in het licht van de toenemende kapitaalschaarste in de wereldeconomie, die nog verergerd wordt door de opening van de Oosteuropese landen. Bovendien is in de afgelopen jaren door de grote industrielanden een toenemend beroep gedaan op de nettobesparingen in de rest van de wereld, voornamelijk door middel van een vermindering van het overschot aan besparingen in Japan en in het bijzonder Duitsland (grafiek 9). De particuliere besparingen bleven in de jaren tachtig vrijwel stabiel daar de achteruitgang van de gezinsbesparingen werd gecompenseerd door een toeneming van de bedrijfsbesparingen. De voornaamste factor die leidde tot de achteruitgang van de besparingen in de industrielanden werd gevormd door de grote overheidstekorten in de grote landen. Als in deze situatie geen verbetering wordt gebracht zou niet alleen het binnenlandse groeipotentieel van deze landen geringer worden maar zou tevens het streven tot omkering van de onhoudbare en onwenselijke stroom van nettomiddelen van de ontwikkelingslanden naar de industrielanden, die in de jaren tachtig optrad, mislukken.

Grafiek 9

Besparingen en investeringen in de grote industrielanden (in procenten van het BBP)

Een algemeen tekort aan besparingen zou kunnen leiden tot een aanhoudende en aanzienlijke verkrapping van de wereldkapitaalmarkten, met zeer hoge lange rentetarieven. In dit verband mag niet worden vergeten dat in 1990 en 1991 de overheidssector door de vermindering van de investeringsvraag een groter deel van de besparingen kon absorberen, tot dusver zonder een ongewenste verdere druk op de reële rentetarieven. Onder deze omstandigheden kan de lange rente hoog blijven en zelfs weer stijgen als de investeringsvraag een krachtige wederopleving zou ondergaan.

III. BELEIDSCONCLUSIES

Om de economische groei en de werkgelegenheid onder de huidige ongunstige externe omstandigheden te ondersteunen zal de Gemeenschap meer moeten vertrouwen op haar eigen potentieel. Een stabiel klimaat is een eerste vereiste voor de ontwikkeling daarvan. De Gemeenschap zal derhalve een behoedzaam en evenwichtig monetair en begrotingsbeleid moeten blijven voeren. Dit zal ook bijdragen tot de instandhouding van gunstige fundamentele groeifactoren. De voltooiing van de interne markt, de blijvende toepassing van een structuurbeleid en verdere verbeteringen in de economische en sociale cohesie en het milieu zullen op hun beurt weer het potentieel van de Gemeenschap versterken.

De verslechtering van de vooruitzichten voor de groei op korte termijn in de Gemeenschap doet niet noodzakelijkerwijs af aan de voornamelijk positieve beoordeling van het fundamentele potentieel van de communautaire economie. Mits een passend beleid wordt gevoerd, kan het vertrouwen heropleven en moeten de investeringen weer een krachtige groei te zien geven en leiden tot een verdere aanzienlijke uitbreiding van de werkgelegenheid.

Om aan de uitdagingen te beantwoorden is het eens te meer van belang dat de beleidscoördinatie wordt versterkt overeenkomstig het besluit inzake het multilaterale toezicht in de eerste fase van de EMU. Het multilaterale toezicht omvat een breed gamma van het macro-economische en structurele beleid dat een grotere convergentie van het beleid en van de ontwikkelingen tot stand moet brengen in de Lid-Staten om het behoud of de verbetering van de voorwaarden voor een duurzame werkgelegenheidsbevorderende groei te verzekeren.

A. Handhaving van stabiliteit en een groeiklimaat

Het monetaire beleid zal waakzaam moeten blijven ten einde de inflatoire spanningen tegen te gaan. De divergerende posities van de Lid-Staten in de conjunctuurcyclus en de meer stabiele vooruitzichten voor de wisselkoersen bieden enige ruimte voor de vermindering van de renteverschillen zonder de wisselkoersstabiliteit in gevaar te brengen. Daar in de overgang naar de finale fase van de EMU geen gemeenschappelijk monetair beleid wordt gevoerd moet het monetaire beleid evenwel zowel afgestemd zijn op de binnenlandse prijssituatie als op wisselkoersoverwegingen. Tenzij de inflatoire spanningen duidelijk verminderen en bij het ontbreken van een grotere steun van de kant van het begrotingsbeleid is er geen ruimte voor een verruiming van het monetaire beleid in de Gemeenschap.

Het begrotingsbeleid dient verder verscherpt te worden, niet alleen met het oog op een betere convergentie in de eerste fase van de EMU, maar tevens als bijdrage tot het vergroten van de besparingen in de wereld en het verlichten van de druk op het monetaire beleid. Bij een verminderde toeneming van de begrotingsontvangsten en stijgende werkloosheidsuitkeringen lijkt een zekere verslechtering van de begrotingssituaties in 1991 als gevolg van automatische stabilisatoren onvermijdelijk. Ter bevordering van het proces van consolidatie lijkt het echter dienstig de conjuncturele verslechtering van de begrotingspositie slechts ten dele te doen doorwerken in het totale begrotingssaldo, zodat de structurele verbetering kan worden voortgezet. De regels inzake de beperking van de overheidstekorten en overheidsschulden die de Gemeenschap thans formuleert in het kader van de intergouvernementele conferentie zouden een belangrijke bijdrage kunnen vormen tot een gezonde begrotingssituatie op middellange termijn. In feite zouden deze regels reeds thans in de overgangsperiode moeten dienen als een informeel richtsnoer ter beoordeling van begrotingssaldi ten einde te verzekeren dat in de eerste fase van de EMU voldoende vooruitgang zal zijn gemaakt.

De stijgende loondruk in een situatie van nog grote werkloosheid wijst op de noodzaak van meer structurele hervormingen van de arbeidsmarkten ter versterking van werkgelegenheidscheppende investeringen. Er lijkt goede reden voor het aanmoedigen van een actiever arbeidsmarktbeleid met een grotere nadruk op herscholing dan op het verlenen van werkloosheidssteun. In meerdere mate moeten belemmeringen voor werkgelegenheidsschepping worden verwijderd en in de loonvormingsprocedures moet meer rekening kunnen worden gehouden met verschillen in produktiviteit ten einde de onderlinge aanpassing van vraag en aanbod op de arbeidsmarkten te verbeteren.

B. De ontwikkeling van het potentieel van de Gemeenschap

Het algemene beleid dat nodig is om de terugkeer van inflatoire druk en uiteenlopende inflatiecijfers tegen te gaan is tevens het beleid dat nodig is om de voorwaarden tot stand te brengen voor de verwezenlijking van de grote communautaire doelstellingen:

Economische en Monetaire Unie, voltooiing van de interne markt, economische en sociale samenhang. Tegelijkertijd vormt de verwezenlijking van deze doelstellingen een aanvulling op het beleid dat op nationaal niveau wordt gevoerd.

1. *Voltooiing van de interne markt*

Om zijn economische toekomst veilig te stellen heeft Europa een programma in uitvoering genomen tot totstandbrenging van een markt van continentale afmetingen. Een van de voornaamste belemmeringen die de Gemeenschap nog ondervindt bij de concurrentie op de wereldmarkten is de gefragmenteerde aard van de Europese markten, waardoor moeilijk op optimaal niveau kan worden geproduceerd, de technologische vooruitgang wordt afgeremd en de ontwikkeling van de dienstensector, waar de groei bijzonder krachtig is, wordt gehinderd. De openstelling van de binnengrenzen in de Gemeenschap zal de concurrentie doen toenemen. Een sterkere specialisatie en een grotere efficiëntie in de produktie zullen de keuzemogelijkheden voor de consumenten aanzienlijk verbeteren.

Door zijn essentiële stuwende werking geeft het programma voor de interne markt aan de Europese Gemeenschappen meer groeivooruitzichten en welvaart. De deelnemers aan het economische leven anticiperen in toenemende mate op de komende scherpe concurrentie en op de nieuwe voorwaarden en mogelijkheden die na 1992 bepalend zullen zijn voor de bedrijfsstrategieën. Steeds meer ondernemingen zijn gaan werken met aanzienlijk verruimde marktperspectieven en brengen daadwerkelijk wijziging in hun bedrijfsbeleid. Niet alleen zullen positieve groei-effecten voortvloeien uit de afschaffing van de interne grenscontroles en de verwijdering van de technische belemmeringen voor een vrij verkeer van goederen en diensten, wat deze laatste betreft in het bijzonder in de sector financiële diensten, maar ook zal de groei bevorderd worden door de positieve effecten die het gevolg zijn van de noodzakelijke herstructurering van de industrie en de dienstensector en van de positieve veranderingen in de verkoopstrategieën.

In de geïntegreerde markt is een doeltreffend communautair concurrentiebeleid essentieel aangezien maatregelen en gedragingen die tot doel hebben de concurrentie te verminderen of te ontwijken (zoals verhoogde subsidies of overeenkomsten tot verdeling van de markt) deze positieve effecten zouden afremmen. Door de voltooiing van de interne markt in de nabije toekomst te bekronen met een gemeenschappelijke munt zou — zoals blijkt uit recente enquêtes bij het bedrijfsleven — de positieve stemming van de ondernemers verder gestimuleerd worden.

De hoge verwachtingen die zijn gewekt mogen niet worden teleurgesteld. Derhalve moet de voor voltooiing van de interne markt gestelde datum, 1 januari 1993, in acht worden genomen. Het is dan ook van essentieel belang dat de nog te nemen besluiten over de in het Witboek van 1985 genoemde voorstellen zo spoedig mogelijk tot stand komen. Reeds werden belangrijke vorderingen gemaakt en maatregelen vastgesteld met betrekking tot alle gebieden van economische bedrijvigheid. De Commissie heeft thans alle voorstellen die in het Witboek werden genoemd ingediend en meer dan twee derde daarvan is door de Raad goedgekeurd. De Commissie zal vervolgens vooral haar aandacht richten op de uitvoeringsproblemen (ongeveer 72 % van de vereiste nationale uitvoeringsmaatregelen is tot dusver vastgesteld) en op een goed functioneren van de grote interne markt. Op voor de volledige afschaffing van interne grenscontroles belangrijke gebieden moeten nog besluiten worden genomen. De Raad moet prioriteit geven aan deze gebieden (die de onderlinge aanpassing van de tarieven van de indirecte belastingen omvatten) en regelmatig de situatie beoordelen om te verzekeren dat de nodige besluiten worden genomen om de volledige afschaffing van de binnengrenzen onomkeerbaar te maken, zoals het geval is voor de rest van het programma. De Lid-Staten dienen het tempo van de tenuitvoerlegging van de besluiten te versnellen; eind 1991 moeten zij de achterstand hebben ingehaald.

2. *De economische en sociale samenhang verbeteren*

Ook de verbetering van de economische en sociale samenhang zal een versterking van de groeivooruitzichten met zich brengen. Een meer dan gemiddelde groei in de minder begunstigde landen zou het groeipotentieel van de economie van de Gemeenschap als geheel doen toenemen.

De versterking van de economische en sociale samenhang en een harmonische ontwikkeling van alle Europese regio's werden als doelstellingen bevestigd in artikel 130 van de Europese Akte. Door een meer dan gemiddelde groei in deze landen en regio's, zoals in de afgelopen jaren het geval was in Spanje, Portugal en Ierland, maar niet in Griekenland, werd een aanvang gemaakt met de verkleining van de verschillen in inkomens (tabel 4) en werd het groeipotentieel in de Gemeenschap als geheel vergroot. De kloof blijft echter groot en het inhaalproces zal nog langdurige inspanningen vergen.

TABEL 4

Het inhaalproces in de Gemeenschap — BBP (1) tegen lopende marktprijzen en koopkrachtpariteiten per hoofd der bevolking (EUR-12 = 100)

	Griekenland	Spanje	Ierland	Portugal
1986	55,9	72,8	63,4	52,5
1987	54,1	74,7	64,4	53,7
1988	54,2	75,7	64,7	53,7
1989	54,0	76,9	67,0	54,9
1990	52,9	77,8	68,6	55,6
1991	52,6	79,2	68,7	57,1
1991-1986	- 3,3	+ 6,4	+ 5,3	+ 4,6

(1) Door de vergelijking tussen BBP's kan de vooruitgang overschat worden in de mate dat de inkomensoverdrachten aan het buitenland sneller toegenomen kunnen zijn dan het nominale BBP.

De economisch sterkere landen kunnen tot dit proces bijdragen door de instandhouding van een dynamisch groeipatroon en de openstelling van de markten. De verdubbeling van de middelen van de Structuurfondsen en de gelijktijdige versterking van de financiële instrumenten hebben tot gevolg dat voor Griekenland, Portugal en Ierland middelen ter beschikking zullen komen ten belope van 3 tot 5 % van het BBP in 1993. Hiermede wordt de tot dusver bereikte aanzienlijke verbetering van het structuurbeleid ondersteund. Economisch en sociaal beleid op nationaal en communautair niveau moet de grondslag vormen voor een aanhoudende relatieve groei van het reële BBP, zonder inflatoire druk en onhoudbare interne en externe onevenwichtigheden. De inhalende landen zullen echter in de eerste plaats zelf verantwoordelijk blijven voor hun eigen ontwikkeling door het voeren van een passend beleid.

3. *Structurele aanpassing*

Met het structuurbeleid wordt het aanpassingsvermogen van de economieën van de Lid-Staten verbeterd. Een grotere flexibiliteit op de goederen- en factormarkten zal de prijzen op deze markten sterker en sneller doen reageren op veranderende marktverhoudingen. Het structuurbeleid vermindert aldus de potentiële hoogte en duur van de aanpassingskosten die verband houden met verstoringen.

Naast het programma voor de interne markt zijn de Lid-Staten overgegaan tot een aantal structurele verbeteringen ten einde het hoofd te kunnen bieden aan de scherpere concurrentie op de geïntegreerde markt. Tot dusver betroffen de voornaamste initiatieven de liberalisatie van de financiële markten en de herstructurering van de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting.

De regeringen en de Gemeenschap hebben initiatieven genomen tot verbetering van het vermogen van de arbeidsmarkten te reageren op veranderingen en in vele Lid-Staten wordt aan onderwijs en beroepsopleiding een hoge prioriteit toegekend. Dit is een belangrijke factor voor de wederopneming in het arbeidsproces van de langdurig werklozen. Aan de structurele arbeidsmarktmaatregelen zal verder kracht bijgezet moeten worden.

Ook bij de overheid moeten structurele hervormingen worden uitgevoerd om de efficiency in de collectieve sector te verbeteren en een meer doorzichtige en rechtvaardige mededinging tussen private en overheidsondernemingen te verzekeren.

Niet alleen in de Gemeenschap maar ook in de gehele wereld moet gestreefd worden naar een grotere efficiency en een betere allocatie van middelen. De Uruguay-Ronde is een gezamenlijke poging om de internationale handel en de economische groei te bevorderen. Als het grootste handelsblok in de wereld heeft de Gemeenschap een natuurlijk belang bij een succesvolle afsluiting van de Ronde. Het is tevens een instrument om haar zwakkere handelspartners, in het bijzonder Midden- en Oost-Europa en de ontwikkelingslanden, een beter platform te verschaffen.

4. *De uitdagingen op het gebied van het milieubeleid*

Zoals de eerdere olieschokken ertoe bijdroegen het in de jaren vijftig en zestig waargenomen parallellisme tussen economische groei en energiegebruik te doorbreken neemt thans het bewustzijn toe, gestimuleerd door de Golfcrisis, dat de band tussen economische groei en vervuiling moet worden verbroken. De ervaringen in de Oosteuropese landen, die een veel hoger niveau van vervuiling hebben dan de rijkere landen van de Gemeenschap, leren echter dat de band niet direct is. De betere resultaten van de Gemeenschap zijn geen reden voor zelfgenoegzaamheid; op dit gebied zijn nog aanzienlijke verbeteringen nodig. Er bestaat wel een band tussen het prijsmechanisme en de vervuiling. Veelal komen in de marktprijzen de milieukosten voor de samenleving van de produktie of het gebruik van de produkten niet volledig tot uiting. Bovendien zijn particuliere deelnemers aan het economische leven als zij consumptie- of investeringsbeslissingen nemen niet geneigd bij hun activiteiten rekening te houden met de milieu-effecten.

In het centrum van een integraal beleid ter bestrijding van de milieuvervuiling (afgezien van de noodzakelijke regelgeving) staat derhalve de noodzaak deze externe milieu-effecten intern te maken, zodat de marktdeelnemers de juiste signalen ontvangen.

Het doel is de patronen van economische groei zodanig te veranderen dat een houdbaar ontwikkelingspad wordt bereikt. Een versterkt beleid tot milieubescherming zal niet noodzakelijkerwijs een belasting vormen voor het particuliere bedrijfsleven, maar kan duidelijke marktmogelijkheden opleveren voor innoverende milieuvriendelijke produkten en produktieprocessen.

Er bestaat thans een ruime consensus over de opvatting dat in het milieubeleid meer gebruik moet worden gemaakt van economische en fiscale instrumenten, maar dat een optimaal beleid zou bestaan uit een evenwichtige combinatie van marktgerichte instrumenten en traditionele regelgeving. Als voornaamste voorbeelden van economische en financiële instrumenten worden gezien belastingen, heffingen of fiscale stimulansen, terugbetaalbare waarborgsommen, verhandelbare emissievergunningen en financiële steun of subsidies. In het geval van belastingen en heffingen dient zorgvuldig aandacht te worden geschonken aan de concurrentiepositie van de Gemeenschap en aan de prioriteiten van de interne markt.

Met het oog op het belang van de internationale dimensie van de vervuiling is een nauwe internationale coördinatie vereist. In de Gemeenschap is een minimum aan harmonisatie nodig ten einde te voorkomen dat beleidsinstrumenten potentieel in conflict komen met andere doelstellingen van de Gemeenschap en om te verzekeren dat de instrumenten van land tot land verenigbaar zijn ingeval het probleem transnationaal is.

C. **Beleid tot versterking van de convergentie**

Hoewel de economische convergentie sinds het begin van de jaren tachtig aanzienlijk is verbeterd, hebben zich in de periode 1988-1990 zorgwekkende divergenties ontwikkeld. In sommige landen en op bepaalde gebieden doen zich nog ernstige problemen voor. Als gevolg van het multilaterale toezicht zullen de eisen ten aanzien van de convergentie scherper worden. Uit de aanzienlijke vooruitgang die reeds is geboekt blijkt het positieve effect van de door het wisselkoersmechanisme van het EMS opgelegde discipline. In feite hangt het convergentieniveau van de Lid-Staten nauw samen met de mate waarin zij aan deze discipline zijn onderworpen.

1. *Convergentie van prijzen en kosten*

De prijsconvergentie is het grootst tussen de landen die vanaf het begin de nauwe fluctuatiemarge in acht hebben genomen. Het gemiddelde inflatiepercentage (deflator van het gezinsverbruik) in deze groep landen is sinds 1986 circa 3 % of minder (grafiek 4), ofschoon dit percentage recentelijk weer is gestegen. De verschillen in inflatiepercentages tussen deze landen zijn kleiner dan in de jaren zestig en de kloof tussen het hoogste (3,8 % in Luxemburg) en het laagste percentage (2,5 % in Denemarken) bedroeg in 1990 iets meer dan 1 procentpunt (tabel 5).

TABEL 5

Convergentie van de inflatie in de Gemeenschap in de tweede helft van de jaren tachtig (1)

	1986	1989	1990	1991 (2)	1992 (2)
EUR-12	+3,8	+4,9	+5,0	+5,0	+4,6
	Landen met lage en convergerende inflatie (3)				
EUR-7	+1,2	+3,3	+2,8	+3,2	+3,6
België	+0,5	+3,5	+3,5	+3,2	+3,6
Denemarken	+2,9	+5,1	+2,6	+2,4	+2,6
Duitsland	-0,2	+3,1	+2,5	+3,5	+4,2
Frankrijk	+2,9	+3,5	+3,0	+3,1	+3,2
Ierland	+4,3	+3,9	+2,6	+3,0	+3,0
Luxemburg	+1,1	+3,4	+3,8	+3,5	+3,5
Nederland	+0,2	+2,9	+2,6	+2,8	+2,9
	Landen met hoge inflatie				
EUR-3	+5,7	+6,0	+6,7	+6,3	+5,3
Italië	+5,7	+5,8	+6,2	+6,3	+5,6
Spanje	+8,6	+6,6	+6,4	+5,9	+5,3
Verenigd Koninkrijk	+4,4	+5,9	+7,2	+6,5	+5,1
	Landen met inflatie hoger dan 10 %				
EUR-2	+18,1	+13,8	+16,9	+14,6	+11,3
Portugal	+13,8	+12,8	+13,6	+11,5	+ 9,8
Griekenland	+22,1	+14,7	+20,5	+18,0	+13,0

(1) Deflator van het particuliere verbruik.
(2) Raming.
(3) Landen met lage en convergerende inflatieniveaus in de tweede helft van de jaren tachtig; dit zijn de landen waarvoor vanaf het begin de nauwe bandbreedte van het Europees Monetair Stelsel (EMS) gold.

De prijsconvergentie in deze landen stemt tot in 1990 reeds grotendeels overeen met het vermoedelijk voor de overgang naar de laatste fase van de EMU vereiste niveau. Deze convergentie van de inflatiecijfers ging gepaard met een duidelijke vertraging van de stijging van de nominale en reële arbeidskosten per eenheid, waardoor de rentabiliteit van de investeringen toenam.

Een toename van de inflatie in 1990 en 1991 in deze landen en in het bijzonder in Duitsland in 1992 kan vanuit het oogpunt van stabiliteit niet aanvaardbaar worden geacht en deze ontwikkeling dient derhalve zo snel mogelijk te worden omgekeerd, te meer daar de voornaamste bron van inflatie gevormd lijkt te worden door de loonkosten.

In een tweede groep landen bedraagt het inflatieniveau in 1990 het dubbele van dat van de eerste groep. Italië, dat tot de nauwe bandbreedte behoort, en Spanje, dat zich vorig jaar heeft aangesloten bij de landen waarvoor de brede marge geldt, hebben sinds het begin van de jaren tachtig eveneens aanzienlijke vooruitgang geboekt, doch de mate van convergentie in deze landen is nog veel minder groot dan in de eerste groep. Italië wordt geconfronteerd met een sterke opwaartse druk op de lonen; de nominale arbeidskosten per eenheid zijn in 1990 met meer dan 9 % of meer gestegen terwijl de stijging van deze kosten in de meeste van de van oudsher aan de nauwe bandbreedte deelnemende landen minder dan 5 % bedroeg. Deze landen zouden hun inflatieniveau in de komende twee of drie jaar geleidelijk tot dat van de landen van de nauwe bandbreedte moeten reduceren. Hiertoe is het noodzakelijk dat de aanspraken van de verschillende sectoren van de economie op de beschikbare middelen beter op elkaar worden afgestemd. Het vaststellen van ambitieuzere doch realistische doelstellingen op het gebied van inflatie, die met een op stabiliteit gericht monetair en fiscaal beleid worden nagestreefd, zou kunnen bijdragen tot de totstandkoming van een stabiel klimaat en van een referentiekader voor loonontwikkelingen.

Het Verenigd Koninkrijk, dat deelneemt in de brede band van het wisselkoersmechanisme, kampt met een hoog inflatiepercentage (meer dan 7 % voor het prijsindexcijfer van het particuliere verbruik in 1990, gecorrigeerd voor het effect van de veranderingen op het gebied van de belastingheffing door lagere overheden) en met een groot tekort op de lopende rekening (circa 2 1/4 % van het BBP in 1990). De huidige recessie zal op beide fronten voor enige verbetering zorgen. Het voornaamste probleem voor de economie van het Verenigd Koninkrijk is de te sterke stijging van de loonkosten. Nog zorgwekkender is dat de lonen die in de collectieve onderhandelingen worden overeengekomen nog steeds hoog zijn en nog geen blijk geven van een reactie op de vertraging van de economische groei. De samenstelling van het indexcijfer van de detailhandelsprijzen kan een gedeeltelijke verklaring voor deze ontwikkeling vormen. De toetreding van het pond sterling tot het wisselkoersmechanisme zal een positieve invloed op de verwachtingen hebben, hetgeen het Verenigd Koninkrijk een gunstiger perspectief biedt op inflatievermindering.

Portugal heeft nog steeds een zeer hoog inflatiepercentage (meer dan 13 % in 1990). De nominale arbeidskosten per eenheid produkt stijgen nog te snel (met 14,5 %). Voortdurende inspanningen zijn nodig om de inflatie geleidelijk terug te brengen tot het niveau van de landen met nauwe bandbreedte. Uit de ervaringen in andere landen blijkt dat dergelijke inspanningen succesvol kunnen zijn. In 1982 en 1983, toen het wisselkoersbeleid in het EMS strakker werd, was de inflatie in Ierland vergelijkbaar met die in Portugal thans. Het sedert oktober 1990 gevoerde meer flexibele wisselkoersbeleid en het onlangs met de sociale partners overeengekomen kader voor loonmatiging zullen bijdragen tot een neerwaartse druk op de inflatie, waardoor een spoedige deelneming in het wisselkoersmechanisme mogelijk wordt.

De Griekse economie wordt gekenmerkt door ernstige onevenwichtigheden op veel terreinen, waarvoor radicale maatregelen nodig zijn. De inflatie overschrijdt de 20 % in 1990, en het begrotingstekort heeft een niveau bereikt dat in de Gemeenschap nog nooit eerder is voorgekomen, waardoor de openbare schuld ten opzichte van het BBP snel stijgt. Grote aanpassingen zijn noodzakelijk, en dienen ook op middellange termijn te worden volgehouden. Het programma op middellange termijn van de Griekse Regering omvat belangrijke aanpassingen die naar verwachting zullen leiden tot een aanzienlijke daling van de inflatie in 1992.

2. *Convergentie van het begrotingsbeleid*

Convergentie dient niet alleen aan de zijde van kosten en prijzen te worden gestimuleerd, doch ook de collectieve lasten dienen te worden beperkt, ten einde onaanvaardbare onevenwichtigheden te voorkomen, de aanbodzijde van de economie te versterken en over de nodige ruimte te beschikken voor het geval zich ongunstige ontwikkelingen voordoen.

Op begrotingsgebied is de convergentie duidelijk minder ver gevorderd dan ten aanzien van prijzen en kosten. In ongeveer de helft van de Lid-Staten baart het niveau van het begrotingstekort zorgen. Zoals werd opgemerkt is het proces van consolidatie tot stilstand gekomen. Verdere vooruitgang is niettemin zeer belangrijk, omdat te grote begrotingstekorten op middellange en lange termijn de geloofwaardigheid van het streven naar monetaire stabiliteit aantasten en het economische beleid bemoeilijken.

In Duitsland is een nieuw begrotingsprobleem ontstaan. De eenwording heeft geleid tot een aanmerkelijke verslechtering van zijn begrotingspositie. De onlangs in januari en februari 1991 getroffen maatregelen, waarbij sociale premies, inkomstenbelasting en accijnzen werden verhoogd, zal de staat extra inkomsten opleveren ten belope van ongeveer 1 % van het BBP in 1991. Dit zal tot resultaat hebben dat het financieringstekort beperkt wordt tot 4,7 % van het BBP in 1991 (tabel 6). Ofschoon de aanwending van de nationale besparingen voor het oplossen van een tijdelijk binnenlands probleem nauwelijks kan worden aangevochten, zijn de omvang en de snelheid van de omslag in het begrotingssaldo van de Bondsregering uit conjunctureel oogpunt niet zonder risico's. De krachtige vraag uit de voormalige DDR, gesteund door grote begrotingsoverdrachten die noodzakelijk zijn om een economische ineenstorting te voorkomen in de vijf nieuwe Länder, kan de produktiecapaciteit in West-Duitsland overbelasten, een opwaartse druk op de inflatie uitoefenen en de reële wisselkoers doen stijgen. Ten einde deze gevaren te bezweren en een te zware belasting van het monetaire beleid te voorkomen zou een meer ambitieuze verscherping van het begrotingsbeleid dienstig zijn. Er zou bovendien meer nadruk kunnen worden gelegd op verlaging van de uitgaven en in het bijzonder van de subsidies aan gebieden die ten gevolge van de eenwording geen randgebieden meer zijn.

TABEL 6

Financieringssaldo van de overheid

(in procent van het BBP)

	1985	1987	1989	1990	1991 (1)	1992 (1)
Europese Gemeenschap	-4,6	-4,2	-3,0	-4,1	-4,6	-4,4
	Landen met een groot tekort					
Griekenland	-13,8	-12,4	-19,2	-18,9	-15,4	-10,7
Italië	-12,5	-11,1	-10,1	-10,6	-10,0	-10,0
	Landen met een grote schuld					
België	-8,5	-7,0	-6,6	-6,0	-6,4	-6,1
Ierland	-11,2	-9,1	-3,5	-3,4	-3,8	-3,5
Nederland	-4,8	-6,6	-5,0	-5,7	-4,8	-4,9
Portugal	-10,1	-6,8	-3,4	-5,8	-5,5	-5,0
	Overige landen					
Denemarken	-2,0	+2,4	-0,5	-1,5	-1,3	-1,1
Duitsland	+1,1	-1,9	+0,2	-2,2	-4,7	-3,9
Spanje	-6,9	-3,2	-2,7	-3,7	-2,7	-2,0
Frankrijk	-2,9	-1,9	-1,4	-1,6	-1,6	-1,5
Luxemburg	+5,3	+1,2	+3,1	+4,2	+1,7	+1,6
Verenigd Koninkrijk	-2,8	-1,3	+1,0	-0,5	-2,2	-3,1

(1) Raming.

In Griekenland en Italië is de vooruitgang vrij beperkt gebleven. In Italië verslechterde de begrotingssituatie opnieuw enigszins in 1990 en er zijn weinig tekenen die wijzen op een verbetering, ondanks herhaalde pogingen tot correctie. De noodzakelijke verlaging van het inflatiepercentage zal gepaard moeten gaan met een aanzienlijke vermindering van het begrotingstekort, waardoor eerst een stabilisering en vervolgens een verlaging van het niveau van de schuld ten opzichte van het BBP, dat nu meer dan 100 % beloopt (tabel 7), kunnen worden bereikt. Inflatiebestrijding zonder een passende budgettaire aanpassing zou tot een nog snellere stijging van de openbare schuld leiden, zoals eveneens in België in het midden van de jaren tachtig is gebeurd. Gezien de onhoudbare schuldpositie van Italië zou elk uitstel van corrigerende maatregelen de aanpassingsinspanningen die uiteindelijk nodig zijn slechts verzwaren naarmate de steeds stijgende rentelasten andere uitgaven verdringen.

TABEL 7

Ontwikkeling van de bruto openbare schuld

(in percent BBP)

	1986	1989	1990	1991 (1)	1992 (1)
België	123,7	128,9	127,5	128,1	127,8
Italië	88,4	98,6	100,7	103,3	105,8
Ierland	115,3	103,8	99,8	97,4	95,2
Griekenland	65,1	82,9	86,3	86,0	83,3
Nederland	71,7	78,0	78,5	78,8	79,9
Portugal	68,4	71,2	67,3	63,8	61,6
Denemarken	66,9	62,5	62,4	62,3	61,7
Duitsland	42,7	43,6	43,0	45,4	47,2
Spanje	48,0	44,6	45,2	44,5	43,7
Verenigd Koninkrijk	57,7	45,1	43,2	44,4	45,6
Frankrijk	34,1	35,7	36,4	37,3	37,8
Luxemburg	13,4	8,5	6,3	4,7	3,2
EUR-12	58,3	58,6	58,6	60,0	61,0

(1) Raming.

In Griekenland heeft het begrotingstekort, dat in 1990 meer dan 18 % van het BBP bedroeg, geleid tot een snelle toeneming van de bruto openbare schuld van minder dan 30 % van het BBP in 1980 tot ongeveer 86 % in 1990 (tabel 7). De door de Griekse Regering getroffen aanpassingsmaatregelen zullen naar verwachting dit jaar en het volgende een aanzienlijke vermindering van het begrotingstekort tot gevolg hebben. Gedurende een aantal jaren zullen deze inspanningen evenwel volgehouden moeten worden voordat een voldoende convergentie zal zijn bereikt.

Ook in België, Nederland en Portugal is de omvang van het begrotingstekort zorgwekkend met het oog op de Economische en Monetaire Unie. In percenten van het BBP is de openbare schuld nog steeds zeer hoog en nog niet ten volle gestabiliseerd. Het begrotingstekort dient verder te worden verminderd ten einde een duidelijk dalende tendens van de openbare schuld teweeg te brengen. In België is het niveau van de openbare schuld nog steeds buitengewoon hoog (128 % van het BBP in 1990). Het begrotingstekort is nog te omvangrijk om dit percentage te doen dalen indien de groei afneemt of de rente stijgt. Het streven van de regering om de uitgaven exclusief rente reëel te bevriezen en het tekort nominaal op hetzelfde peil te houden zou ook door de overheden op andere niveaus moeten worden gevolgd. Slechts indien streng en algemeen aan deze regel wordt vastgehouden kan de overheidsschuld in verhouding tot het BBP geleidelijk worden verlaagd, hetgeen essentieel is om stabiliteit op lange termijn te waarborgen. In Nederland is de openbare schuld, hoewel niet zo hoog als in België en Ierland, nog niet volledig gestabiliseerd. Een enigszins stringenter begrotingsbeleid zou dienstig zijn. De begrotingssituatie in Portugal moet eveneens worden verbeterd, tegelijkertijd met de bestrijding van de inflatie, ten einde de vooruitgang die met de relatieve stabilisatie van de openbare schuld is geboekt, te consolideren.

Ierland heeft zijn begrotingstekort reeds aanzienlijk verminderd, zodat de overheidsschuld in procenten van het BBP een duidelijk dalende tendens vertoont. Deze ontwikkeling dient thans te worden voortgezet.

In een laatste groep landen — Denemarken, Spanje, Frankrijk, Luxemburg en het Verenigd Koninkrijk — lijkt de begrotingssituatie wat het financieringssaldo en de openbare schuld betreft onder controle te zijn, zodat zich dienaangaande voor de Gemeenschap geen problemen ten aanzien van de convergentie voordoen. Aandacht dient echter te worden geschonken aan de stijging van het begrotingstekort in het Verenigd Koninkrijk ook al is deze ten dele een gevolg van de recessie. Dat de begrotingssituatie in deze groep landen in het algemeen positief kan

worden bevorderd neemt echter niet weg dat het, zoals ook geldt voor de andere landen, noodzakelijk is om de structuur van de openbare financiën te verbeteren ten gunste van de aanbodzijde van de economie, als voorbereiding op de interne markt van 1992, en de budgettaire flexibiliteit te vergroten, zodat een optimale beleidscombinatie mogelijk wordt. Dit betekent met name een verbetering van de structuur van uitgaven en ontvangsten, waardoor in sommige gevallen het aandeel van de uitgaven in het BBP kan worden verlaagd en de belastingdruk verminderd.

Bovendien kampt een aantal van deze landen met sterke inflatoire tendensen en aanzienlijke tekorten op de lopende rekening, zoals het Verenigd Koninkrijk en Spanje, of met een hoge buitenlandse schuld, zoals Denemarken. In deze landen dient dan ook een behoedzaam begrotingsbeleid te worden gevoerd.

3. *Convergentie van de lopende rekeningen*

In een steeds meer geïntegreerde economie met een volledig geliberaliseerd kapitaalverkeer en in toenemende mate vaste wisselkoersen moet de convergentie van de lopende rekeningen van de betalingsbalans in een andere context worden geplaatst en dient de wenselijkheid van een positief of negatief saldo op de lopende rekening van geval tot geval te worden beoordeeld.

Spanje kampt met een hoog en nog toenemend tekort op de lopende rekening (meer dan 3,5 % van het BBP in 1990). Op zich is een tekort op de lopende rekening in het geval van Spanje niet verontrustend zolang het gepaard gaat met kapitaalinvoer ter financiering van de snelle toename van de investeringen. Bovendien oefende deze kapitaaltoevloed een opwaartse druk uit op de wisselkoers. Een reden tot zorg is echter de snelheid waarmee de lopende rekening, die in 1987 nog in evenwicht was, verslechtert. Voor 1991 en 1992 wordt evenwel een stabilisering van het tekort verwacht. Om de wisselkoersstabiliteit te handhaven dient er snel voor te worden gezorgd dat de arbeidskosten per eenheid in Spanje minder sterk stijgen dan bij zijn voornaamste handelspartners, zodat zijn concurrentiepositie zou verbeteren. Dit zou tevens de voorwaarden scheppen voor een duurzame sterke groei die zowel nodig is om de voortdurend hoge werkloosheid terug te dringen als om het „inhaalproces" voort te zetten. Deze opmerkingen gelden tevens voor Griekenland waar de lopende rekening in de afgelopen jaren ernstig is verslechterd en voor 1991 en 1992 slechts een bescheiden verbetering wordt verwacht.

De positie van de lopende rekening van Italië is weliswaar nog niet verontrustend, doch geeft niettemin aanleiding tot het kritisch bezien van de loonontwikkelingen ten einde het externe concurrentievermogen in stand te houden. Voor het Verenigd Koninkrijk is enige verbetering in de externe positie te verwachten, grotendeels als gevolg van de vermindering van de binnenlandse vraag. De kostenontwikkelingen dienen evenwel nog nauwlettend te worden gevolgd ten einde te voorkomen dat de lopende rekening weer verslechtert als zich een wederopleving van de binnenlandse vraag voordoet.

De huidige posities op de lopende rekeningen van de landen waarvoor reeds vanaf de oprichting van het EMS de nauwe bandbreedte geldt lijken over het algemeen houdbaar. Het Duitse overschot, dat in het recente verleden nog reden tot zorg gaf, zal reeds in 1991 zijn verdwenen ten gevolge van het eenwordingsproces. In Denemarken, waar de lopende rekening in 1990 voor het eerst sinds de jaren zestig een overschot vertoont, werd aanzienlijke vooruitgang geboekt. Naar verwachting zullen ook 1991 en 1992 een overschot opleveren. Dit werd echter bereikt ten koste van de groei. Een verdere verbetering van de concurrentiepositie zou kunnen bijdragen tot consolidatie van deze positieve ontwikkeling op hogere niveaus van bedrijvigheid en werkgelegenheid.

Met passende monetaire, budgettaire en structurele maatregelen kunnen de inflatoire tendensen worden teruggedrongen, zodat de gunstige basisvoorwaarden voor groei in de Gemeenschap behouden blijven. Tegelijkertijd zal de versterking van het potentieel van de Gemeenschap de aanbodzijde van de economie verbeteren en bijdragen tot een hervatting van de groeitendens op middellange termijn. Een dergelijk beleid voldoet tevens aan de vereisten voor een goede ontwikkeling naar de Economische en Monetaire Unie.

VOORNAAMSTE ECONOMISCHE INDICATOREN 1988-1992

GEMEENSCHAP, VERENIGDE STATEN VAN AMERIKA EN JAPAN

a) **BBP in constante prijzen** (1)
(procentuele mutatie)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	4,6	3,9	3,7	2¼	2½
DK	0,5	1,2	1,6	1½	2¼
D	3,7	3,3	4,7	2¾	1¾
GR	4,1	2,8	0,1	¾	1½
E	5,2	4,8	3,7	3	3½
F	3,6	3,6	2,8	1½	2½
IRL	3,9	5,9	5,2	1¾	2¼
I	4,2	3,2	2,0	1¾	2½
L	5,5	6,1	3,7	3	3¼
NL	2,7	4,0	3,3	2¾	1¾
P	3,9	5,4	4,0	2¾	2¾
UK	4,6	2,2	0,6	−2¼	2¼
EG	4,0	3,3	2,7	1¼	2¼
USA	4,5	2,8	1,0	0	1½
JAP	5,7	4,9	5,6	3¾	4

b) **Binnenlandse vraag in constante prijzen**
(procentuele mutatie)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	4,1	4,9	3,6	2¼	2½
DK	−1,7	0,3	−0,8	¼	1½
D	3,8	2,7	5,1	3	2½
GR	7,0	3,3	2,5	¾	2
E	7,1	7,8	4,6	3½	4¼
F	3,8	3,2	3,2	1¾	2¾
IRL	0,4	6,0	5,5	1½	1¾
I	5,0	3,6	1,9	2	3
L	3,6	7,8	3,7	4¼	3¾
NL	1,6	4,9	3,8	2¼	1
P	7,4	4,0	5,8	5¼	4½
UK	8,0	3,1	−0,1	−3	2½
EG	5,0	3,7	2,8	1½	2¾
USA	3,3	2,2	0,5	−½	1½
JAP	7,3	5,7	5,8	4	4½

c) **Prijsindexcijfer van het gezinsverbruik**
(procentuele mutatie)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	1,6	3,5	3,5	3¼	3½
DK	4,9	5,1	2,6	2½	2½
D	1,3	3,1	2,5	3½	4¼
GR	14,2	14,7	20,5	18	13
E	5,1	6,6	6,4	6	5¼
F	2,9	3,5	3,0	3	3¼
IRL	2,5	3,9	2,6	3	3
I	5,2	5,8	6,2	6¼	5½
L	2,8	3,4	3,8	3½	3½
NL	0,4	2,9	2,6	2¾	3
P	10,0	12,8	13,6	11½	9¾
UK	4,9	5,9	7,2	6½	5
EG	3,7	4,9	5,0	5	4¾
USA	4,0	4,5	5,0	4½	5
JAP	−0,1	1,7	2,4	2¾	2½

d) **Saldo lopende rekening van de betalingsbalans**
(in procent van het BBP)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	1,5	1,1	0,7	1	1
DK	−1,2	−1,2	0,8	1½	2½
D	4,2	4,7	3,0	0	−¼
GR	−2,0	−4,8	−5,7	−5	−4
E	−1,1	−3,2	−3,5	−3	−3¼
F	−0,3	−0,1	−1,0	−¾	−1
IRL	1,7	1,3	2,7	2¼	1¾
I	−0,8	−1,4	−1,4	−1¼	−1½
L	33,5	34,4	29,3	26½	24¾
NL	2,5	3,3	4,0	4	4
P	−4,4	−2,9	−0,1	−1¼	−2¼
UK	−4,6	−4,8	−2,3	−1	−1¼
EG	0,1	−0,1	−0,2	−½	−¾
USA	−2,5	−1,9	−1,8	−¼	−1
JAP	2,8	2,1	1,2	1	1

(*) Vooruitzichten mei 1991.
(1) BNP voor de Verenigde Staten van Amerika en voor Japan vanaf 1989.

(e) **Aantal werklozen**
(in % van de burgerlijke beroepsbevolking)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	10,0	8,5	8,1	8½	8¼
DK	6,5	7,7	8,6	9	8¾
D	6,1	5,5	5,1	4½	4¾
GR	7,6	7,5	7,5	8¾	9¼
E	19,3	17,1	16,1	16	15½
F	9,9	9,4	9,0	9¼	9½
IRL	17,4	16,0	15,1	16	16¾
I	10,8	10,7	9,8	9¾	9½
L	2,1	1,8	1,7	1½	1½
NL	9,3	8,7	8,1	7¾	7¾
P	5,6	4,8	4,6	4¾	5¼
UK	8,5	7,0	5,7	8½	10¾
EG	9,7	8,9	8,2	8¾	9¼
USA	5,5	5,3	5,4	6½	6½
JAP	2,5	2,3	2,1	2¼	2¼

(f) **Vorderingensaldo van de totale overheid**
(in % van het BBP)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	-6,6	-6,7	-6,0	-6¼	-6
DK	0,5	-0,5	-1,5	-1¼	-1
D	-2,1	0,2	-2,2	-4¾	-4
GR	-15,5	-19,2	-18,9	-15½	-10¾
E	-3,3	-2,7	-3,7	-2¾	-2
F	-1,8	-1,2	-1,6	-1½	-1½
IRL	-5,2	-3,5	-3,4	-3¾	-3½
I	-10,9	-10,1	-10,6	-10	-10
L	2,1	3,3	4,2	1¾	1½
NL	-5,2	-5,0	-5,7	-4¾	-5
P	-5,4	-3,4	-5,8	-5½	-5
UK	1,1	1,0	-0,5	-2¼	-3¼
EG	-3,7	-2,9	-4,1	-4½	-4½
USA	-2,0	-1,7	-2,4	-1¾	-2½
JAP	2,1	1,8	2,2	1¾	2

(g) **Totale werkgelegenheid**
(procentuele mutatie)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	1,5	1,1	1,0	0	0
DK	-0,0	-0,6	-0,7	-¼	¼
D	0,8	1,4	2,8	1¾	¾
GR	1,6	1,5	0,4	-¼	0
E	3,5	3,6	2,6	1½	1¾
F	0,7	1,2	1,2	½	½
IRL	0,4	-0,1	2,1	¼	½
I	0,9	0,2	1,4	½	½
L	3,1	4,0	2,4	1¼	1½
NL	1,4	1,6	1,9	1	½
P	0,1	1,0	2,5	1	½
UK	3,3	2,8	0,6	-2½	-2
EG	1,6	1,6	1,6	¼	¼
USA	2,8	2,3	0,4	-1	1
JAP	1,6	1,9	2,0	1½	1½

(h) **Reële loonsom per werknemer** (1)
(procentuele mutatie)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	0,8	0,6	2,3	2½	2½
DK	-0,9	-1,6	1,0	1	1
D	1,7	-0,2	1,5	2¾	1¼
GR	3,7	4,1	0,6	-2	-¼
E	1,1	-0,5	1,2	1¼	1
F	1,2	1,2	1,8	1½	1
IRL	2,9	2,2	3,0	3¼	2½
I	4,0	3,1	3,9	1¾	2
L	0,5	3,0	1,8	2½	2¼
NL	1,1	-2,4	1,6	2	1¾
P	3,1	0,8	3,7	5¼	4¾
UK	2,9	2,8	3,4	2	1¾
EG	2,1	1,2	2,4	2	1½
USA	1,9	-0,7	-0,1	0	½
JAP	3,4	2,2	1,7	1¼	1½

(*) Vooruitzichten mei 1991.
(1) Gedefleerd met prijsdeflator gezinsverbruik.

(i) **Bruto investeringen, bouw, in constante prijzen**
(procentuele mutatie)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	15,0	9,6	5,7	-1	3
DK	-3,1	-4,6	-3,8	-3	1/4
D	4,7	5,1	5,2	3 1/4	2
GR	7,6	2,1	0,7	0	4
E	12,6	14,9	10,7	6 1/2	7 1/2
F	6,2	6,6	2,3	1 1/4	2 1/4
IRL	-0,7	9,8	8,4	1 1/2	3
I	3,7	3,9	2,5	3/4	2 1/2
L	9,9	8,8	5,9	5 1/2	4 1/2
NL	11,8	2,6	2,5	-1/4	1/4
P	10,1	3,5	6,5	6 1/4	6
UK	6,1	-0,5	0,1	-3 1/4	2
EG	6,4	5,3	3,8	1 1/2	3

(j) **Bruto investeringen, uitrustingsgoederen, in constante prijzen**
(procentuele mutatie)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	17,7	19,0	9,9	3 1/2	4
DK	-7,5	6,6	2,3	-1 1/4	4 3/4
D	7,7	9,8	12,9	8 3/4	5 3/4
GR	10,8	17,3	10,4	6	10
E	16,5	12,1	1,2	2 1/2	5 3/4
F	8,9	8,1	5,3	1	2 1/2
IRL	5,6	14,1	6,8	3 3/4	4 1/2
I	6,4	5,2	3,5	1 1/4	5 1/4
L	-5,4	14,9	5,6	6 1/4	5 3/4
NL	6,8	5,5	6,0	2 3/4	1/4
P	23,2	7,7	8,5	5 1/4	5 1/2
UK	17,7	8,4	-3,7	-17	3 1/2
EG	10,4	8,6	4,7	1/4	4 1/2

(k) **Bruto investeringen, totaal, in constante prijzen**
(procentuele mutatie)

	1988	1989	1990 (*)	1991 (*)	1992 (*)
B	13,5	13,6	7,6	1	3 1/2
DK	-6,6	0,2	-1,0	-2 1/4	2 1/4
D	5,1	7,1	8,8	6	4
GR	8,8	8,6	5,2	3	7
E	14,0	13,7	6,7	5	6 3/4
F	8,5	5,8	4,0	1 1/4	2 1/2
IRL	4,6	11,3	7,5	2 3/4	3 3/4
I	6,7	5,1	3,0	1	4
L	-5,5	13,4	5,8	5 3/4	5
NL	9,4	3,0	4,1	1 1/4	1/4
P	15,0	7,5	7,5	5 3/4	5 3/4
UK	14,8	4,8	-1,9	-10 1/2	2 3/4
EG	9,0	6,7	4,3	3/4	3 3/4
USA	5,0	2,7	-0,1	-3	5 3/4
JAP	12,6	11,0	10,8	5	6 1/2

l) **BBP per hoofd**
(EG = 100) lopende prijzen en koopkrachtpariteiten

	1960	1973	1986	1991 (*)	1992 (*)
B	95,4	101,2	100,6	104,4	105,1
DK	118,3	113,1	117,0	108,5	108,9
D	117,9	111,1	114,0	113,8	112,3
GR	38,6	56,8	55,9	52,5	52,3
E	60,3	79,0	72,8	79,3	80,5
F	105,8	110,4	110,1	108,9	109,1
IRL	60,8	58,9	63,4	68,9	69,0
I	86,5	93,3	103,0	103,6	104,0
L	158,5	141,9	126,2	133,0	134,9
NL	118,6	113,1	106,0	103,9	103,3
P	38,7	56,4	52,5	56,7	57,1
UK	128,6	108,5	105,4	101,3	101,3
EG	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
USA	189,6	161,6	155,7	147,3	145,6
JAP	55,8	96,3	110,7	121,7	124,0

(*) Vooruitzichten mei 1991.
Bron: Diensten van de Commissie.